

Ігнатенко М. П.

*Національний університет «Одеська
юридична академія», асистент кафедри
кримінального права*

ДО ПИТАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Останнім часом однією із найбільш дискусійною та найбільш висвітленою у науковій літературі є проблематика запровадження інституту кримінального проступку.

Підвищена зацікавленість у вивченні категорії кримінальних проступків, на нашу думку, пояснюється перш за все відсутністю законодавчого регулювання даного інституту та бажанні науковців внести свій вклад в його запровадження.

Згідно Розпорядження Президента України № 98/2012-рп від 30.05.2012 р. була створена Робоча група з питань реформування законодавства про адміністративні правопорушення та запровадження інституту кримінальних проступків. Крім того, у Верховній раді України розглядалися два проекти закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення (запровадження) інституту кримінальних проступків» №10126 від 28.02.2012 р. та №10146 від 03.03.2012 р.

Однак, не зважаючи на це питання, які суспільно небезпечні діяння слід віднести до кримінальних проступків, які примусові кримінально-правові заходи будуть застосовуватися до осіб, які їх вчинили, питання наявності або відсутності судимості, до цих пір залишаються дискусійними.

Перед тим, як розглядати особливості правового регулювання даного інституту кримінальних проступків, необхідно визначитися, які діяння будуть відноситися до останніх. Серед науковців з цього приводу єдина точка зору відсутня, одні вважають, що до кримінальних проступків необхідно відносити лише злочини невеликої тяжкості, за які не передбачені покарання пов'язані із

обмеженням та позбавленням волі [1, с.166-168], інші – діяння, вчиненні при наявності декількох пом'якшуючих обставин, передбачених ч.1 ст. 66 КК України, при умові, якщо за їх вчинення передбачені покарання, не пов'язані із позбавленням волі [2, с.184-185], а треті пропонують відносити до кримінальних проступків злочини невеликої тяжкості та окремі злочини середньої тяжкості [3, 333-334]. Однак, спільною є думка, що одним із критеріїв розмежування кримінальних проступків та злочинів є ступінь суспільної небезпечності вчиненого діяння.

Аналіз наукової літератури свідчить, що основний акцент у вивченні категорії кримінальних проступків робиться саме на питаннях розмежування кримінальних проступків та злочинів, і застосування примусових кримінально-правових заходів за їх вчинення.

Поза увагою науковців залишаються питання застосування інших інститутів кримінального права в контексті запровадження кримінальних проступків.

В даній роботі ми розглянемо особливості звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних проступків.

Під звільненням від кримінальної відповідальності згідно постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» розуміється відмова держави від застосування щодо особи, котра вчинила злочин, установлених законом обмежень певних прав і свобод.

Без сумнівів, що в основі інституту звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних проступків повинні лежати діючі кримінально-правові норми.

У Загальній частині КК України передбачено, зокрема, такі види звільнення особи від кримінальної відповідальності: 1) у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45); 2) у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46); 3) з передачею особи на поруки (ст. 47); 4) у зв'язку зі зміною обстановки (ст. 48); 5) у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49); 6) неповнолітньої особи із

застосуванням примусових заходів виховного характеру (ч. 1 ст. 97); 7) неповнолітньої особи у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 106); 8) на підставі закону України про амністію (ст. 86); 9) на підставі акта помилування (ст. 87).

В усіх перелічених випадках особу можна звільнити від кримінальної відповідальності лише за наявності визначених у КК умов і підстав.

Умовою звільнення особи від кримінальної відповідальності є вчинення нею певного умисного злочину, незалежно від того, закінчено його чи ні, вчинений він одноособово чи у співучасті.

Підставою такого звільнення може бути або певна поведінка особи після вчинення злочину, яка заохочується державою або настання певної події (наприклад, зміна обстановки, закінчення строків давності).

На перший погляд нічого особливого у звільненні від кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних проступків на відміну від злочинів не має, достатньо лише у статтях, які передбачають звільнення від кримінальної відповідальності за злочині діяння, замінити злочини невеликої тяжкості та необережні злочини середньої тяжкості на кримінальні проступки. Однак, такий механічний підхід є неприйнятним.

На нашу думку, відповідні критерії розмежування злочинних діянь та кримінальних проступків повинні лягти в основу конструювання інших кримінально-правових норм. Основна роль при цьому повинна відводитися ступеню суспільної небезпечності вчиненого діяння, як основного критерію розмежування злочинів та кримінальних проступків.

Спільними умовами звільнення особи від кримінальної відповідальності за ст. 45 та ст. 46 КК України є відшкодування винною особою завданих нею збитків або усунення заподіяної шкоди. При цьому, для застосування ст. 45 КК України повинні бути наявними додатково умови щирого каяття та активного сприяння розкриттю злочину, для застосування ст. 46 КК України – примирення винного із потерпілим.

Однак, на нашу думку, необхідності розділяти ці два види звільнення від кримінальної відповідальності немає. На нашу думку, примирення винного із потерпілим завжди повинно супроводжуватися щирим каяттям з боку винного, що виявляється у визнанні своєї провини, висловлення жалю з приводу вчиненого та бажання виправити ситуацію, що склалася, інакше таке примирення як зі сторони винного так і зі сторони потерпілого може розцінюватися як законний спосіб відкупитися від правосуддя. Для звільнення від кримінальної відповідальності, буде достатньо наявності об'єктивної умови – відшкодування завданих збитків або усунення заповідяної школи та суб'єктивної умови – щирого каяття. Тому виділяти такий вид звільнення від кримінальної відповідальності за вчинений кримінальний проступок, як примирення винного з потерпілим, на нашу думку, не потрібно.

Стосовно звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки та у зв'язку із зміною обстановки (на зазначених в статтях 47 та 48 КК України підставах), вважаємо, що на відміну від застосування даних видів звільнення від кримінальної відповідальності за злочинні діяння, з урахуванням того, що кримінальні проступки є менш суспільно небезпечними діяннями порівняно зі злочинами, вважаємо, що звільнення від кримінальної відповідальності на зазначених підставах, повинно бути обов'язком, а не правом суду.

Строки давності звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних проступків повинні бути встановлені на рівні строків давності звільнення від кримінальної відповідальності за злочини невеликої тяжкості, так як саме переважно ці злочини повинні лягти в основу виділення категорії кримінальних проступків.

Отже, пропонуємо види звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних проступків (на основі дев'ятого розділу Загальної частини КК України) визначити наступним чином:

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з діючим каяттям.

Особа, яке вперше вчинила кримінальний проступок, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення кримінального проступку щиро покаялася і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заповідяну шкоду.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки.

Особа, яке вперше вчинила кримінальний проступок та щиро покаялася, звільняється від кримінальної відповідальності, з передачею її на поруки колективу підприємства, установи та організації за їхнім клопотанням за умови, що вона протягом року з дня передачі її на поруки виправдає довіру колективу, не ухилятиметься від заходів виховного характеру та не порушуватиме громадського порядку.

У разі порушення умов передачі на поруки особа притягається до кримінальної відповідальності за вчинений кримінальний проступок.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки.

Особа, яке вперше вчинила кримінальний проступок, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо буде визнано, що на час розслідування або розгляду справи в суді внаслідок зміни обстановки вчинене нею діяння втратило суспільну небезпечність або ця особа перестала бути суспільно небезпечною.

Строки давності звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних проступків встановити на рівні двох років.

1. *Мирошниченко Н.А. Уголовный проступок и классификация преступлений [Текст] / Н. А. Мирошниченко // Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права: матер. Міжнар. наук. конф. (Одеса, 30 листопада 2012 р.), Т. 2 / відп. за випуск ред. д.ю.н., проф. В. М. Дрьомін // Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса: Фенікс, 2012. – С. 166-168.*
2. *Коломієць Ю.Ю. Внедрение института проступков в уголовное право Украины [Текст] / Ю. Ю. Коломієць // Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права: матер. Міжнар. наук. конф. (Одеса, 30 листопада 2012 р.), Т.*

- 2 / відп. за випуск ред. д.ю.н., проф. В. М. Дрьомін // Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса: Фенікс, 2012. – С. 184-185.
3. Дмитрук М.М. К вопросу о системе уголовных проступков [Текст] / М.М. Дмитрук // Правове життя сучасної України: збірник матер. Міжнарод. наук.-практичн. конф. (16-17 травня 2013 р.). Т. 2 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін; НУ «ОЮА». – О.: Фенікс, 2013. – С. 333-334.